

การศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำบุญของคนไทย
STUDYING OF BEHAVIORS AND FACTORS INFLUENCING THAIS'
DECISION MAKING ON MERIT MAKING

จัดทำโดย

นางสาวปภรณสร บำรุงสาลี รหัสนักศึกษา 6010312007

เสนอ

รศ.ดร.อุดมศักดิ์ ศิลปะชาวงศ์

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา การค้นคว้าอิสระ (EC9000)

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปีการศึกษา 2562

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้นมีหลากหลายด้านมีทั้งทางโลกที่เป็นโลกของความจริงที่เกิดขึ้นและทางธรรมที่เป็นไปตามกาลเวลาของในความธรรมดาที่เกิดขึ้นโดยพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์จะเกิดขึ้นตามกลไกในธรรมชาติที่มีมาแต่กำเนิดและจะมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากหรือในสภาพของสิ่งแวดล้อมนั้นๆที่นิยมเรียกกันสังคม เมื่อมีสังคมก็จะมีกฎระเบียบที่จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นั่นคือต้องทำความดีแก่กันทำให้คนเราเรียนรู้ที่จะทำความดีเป็นเบื้องต้นส่วนกฎระเบียบที่มีร่วมกันนั้นอาจจะไม่ใช่กฎหมายบ้านเมืองเพียงอย่างเดียวแต่หมายถึงจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน เป็นชนกลุ่ม ถ้าในประเทศไทยก็จะยกตัวอย่างเป็น 4 ภาคได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคอีสาน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับออกไปตามท้องถิ่นของตนเองแต่ในประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติซึ่งหมายความว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลักอีกทั้งพระพุทธรูปศาสนายังอยู่คู่คนไทยมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบันถ้านับเป็นช่วงเวลาก็นับเป็นร้อยๆปี

พระพุทธศาสนาถือเป็นแบบแผนของสังคมไทยที่สำคัญและเป็นเครื่องมือฝึกพฤติกรรมของคนในสังคมหลักคำสอนเรื่องให้ทานการรักษาศีลและการฝึกสมาธิภาวนาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพฤติกรรมของคนในสังคมให้รู้จักแบ่งปันรู้จักระเบียบวินัยของสังคมและพัฒนาคุณธรรมของบุคคล เช่น เมตตา กรุณาให้สูงขึ้น หลักคำสอนเหล่านี้กระตุ้นให้คนมีความสำนึกในความดีงามหรือความเป็นสิริมงคลในชีวิตพระสงฆ์ในอดีตได้นำมาใช้พัฒนาพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความประพฤติชอบทางกายวาจาและใจเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (บุญหนา จิมาโนง, 2545, หน้า 1)

การทำบุญนั้นคือการชำระหรือล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส และได้ผลดีจากการทำความดีรวมถึงที่ความคิดที่ดีต่อตัวบุคคล โดยมีเหตุคือการทำความดี เกิดผลดี ทำให้มีความสุขกับการทำความดี โดยมีประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรมเป็นที่ตั้งโดยเฉพาะในประเทศไทยประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อด้านศาสนาพุทธมาตั้งแต่สมัยโบราณและการจนถึงปัจจุบันทำให้เราถูกหล่อหลอมและใช้ชีวิตอยู่ในศาสนาพุทธเป็นหลักสิ่งที่เรานึกถึงสถานที่แรกที่จะเข้าไปทำบุญก็คือวัด เช่น ตั้งแต่เกิดบิดามารดาก็ทำการรับขวัญและบวชหน้าไฟทารกและผู้สูงอายุไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันจะนิยมไปทำบุญฟังธรรมะและวิปัสสนาอยู่ภายในวัด เป็นต้น

ด้วยความเชื่อและแรงศรัทธาในศาสนาทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ทำบุญเพราะเชื่อว่าทำบุญจะทำให้ชีวิตดีและมีความสุข ซึ่งในแนวคิดและความเชื่อที่หลากหลาย ทำให้บางคนมีความเชื่อในด้านธุรกิจจะค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านสุขภาพโรคที่เป็นอยู่จะหายหรือบรรเทาลงโดยเชื่อว่าร่างกายจะแข็งแรงสมบูรณ์ ในบางที่ไม่ได้ใช้เหตุผลพิสูจน์ที่แท้จริงได้ว่ามีผลที่ดีจริงหรือไม่ แต่จุดความคิดที่ว่าความเชื่อและแรงศรัทธาคือสิ่งที่ก่อให้เกิดรายได้หลักๆของสถานที่ทำบุญในที่ต่างๆของทุกศาสนา รวมถึงสถานที่ของวัดที่อยู่ในพระพุทธศาสนาด้วย โดยมูลค่าของทรัพย์สินหรือต้นทุนในเชิงเศรษฐศาสตร์ในระบบธุรกิจก็มีการลงทุน กำไร ขาดทุนแบ่งปันรายละเอียดอย่างชัดเจนแต่ในระบบของวัดมีการจัดเก็บรายได้ทุกส่วนภายในวัดรวมทั้งเงินบริจาคโดยรูปแบบ

การเก็บรักษาเงินของวัดมีการทำบัญชีรับจ่ายที่มีแหล่งที่มาและทำบัญชีปีของวัดในทุกๆปี โดยรายได้ของทางวัดจะมีแหล่งที่มาจากการบริจาคเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของบริโภคหรืออุปโภคและปัจจัยเงินจากส่วนต่างๆ รวมทั้งรายได้ที่เกิดจากการทางวัดให้บริการ เช่น การเช่าบูชาพระเครื่องและสักการะพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ทอง ในที่นี้เรียกกันว่าพุทธพาณิชย์

ระบบเงินบริจาครายได้หรือทรัพย์สินสิ่งของของผู้คนที่มีความเชื่อและศรัทธาได้บริจาคด้วยเจตนาของการทำบุญกับพระภิกษุหรือพระสงฆ์ หมายถึงความสุขที่ตนเองจักได้รับตอบทั้งขณะมีชีวิตและหลังจากสิ้นชีวิตไปแล้วอาจจะรวมถึงที่อยู่แห่งการมีความสุขอันได้แก่สวรรค์หลังจากหมดลมหายใจไปแล้ว การได้มาของทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการที่มีระบบ ตรวจสอบได้มีความโปร่งใส รวมถึงการใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นไปเพื่อประโยชน์ของพระศาสนา การบริหารทรัพย์สินในระบบเศรษฐศาสตร์ของศาสนาด้วยกุศลจิตและเจตนารมณ์ที่ดีนั้นหลวงพ่อกุญชร ปริสุทฺโธ ได้กล่าวว่า “คงมีไขในความหมายของกำไร-ขาดทุน ขยายกิจการที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะตนเท่านั้น แต่หลวงพ่อกุญชรได้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างดีที่สุดที่ว่าเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไปของสรรพสิ่งในโลกนี้เราท่านมีในเท่าเทียมกัน” ซึ่งในปัจจุบันรายได้ของวัดที่เป็นเรียกกันว่าพุทธพาณิชย์โดยรวมระบบเงินบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ด้วย

การทำบุญของมนุษย์จะมีปัจจัยเป็นเหตุผลที่จะชักนำรวมถึงความเชื่อที่จะสนับสนุนเหตุผลที่จะไปทำบุญที่สถานที่ไหนและตัดสินใจในการทำบุญด้านใด และอุปสรรคของการทำบุญทำให้ผู้คนมีความเห็นต่างที่ทำให้สถานที่ห่างไกลมีผลกระทบแบบใด เช่น วัดที่อยู่ห่างไกลชุมชนกับวัดที่อยู่ในตัวเมือง ปัญหาของการทำบุญและการปฏิบัติธรรม เป็นต้น โดยรายได้ของวัดนำไปใช้ในส่วนใดบ้าง แต่ทางผู้จัดทำได้สำรวจเบื้องต้นพบว่ารายได้ของวัดที่เข้ามาในแต่ละวัดไม่ว่าจะเป็นในกรุงเทพหรือต่างจังหวัด ในปัจจุบันสถานที่ตั้งของวัดเป็นแหล่งที่ดึงดูดคนได้มากและจุดเด่นของวัดก็ทำให้เกิดเงินบริจาคจากผู้คนได้มากเช่นกัน โดยในหลายๆวัดได้รายได้เข้ามาก็มีรายจ่ายเช่นกัน ในส่วนของรายจ่ายของวัดหลักๆก็จะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าบำรุงรักษาสถานที่ที่ใช้ในกิจของวัดแบบประจำโดยมุมมองของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงวัดบอกว่าสามารถสร้างรายได้ให้แก่พวกเขาได้ บางวัดมีโรงเรียนอยู่ภายในวัดช่วยให้เด็กๆที่ด้อยโอกาสได้มีโอกาสในด้านการศึกษาต่างๆ และในทางมุมมองของพระภิกษุ ท่านได้บอกว่ารายได้ของท่านส่วนตัวมาจากบิณฑบาตและญาติโยมมานิมนต์พระไปงานทำบุญและงานพิธีในศาสนาพุทธและงานทำบุญภายในวัดได้สร้างงานให้กับผู้คนที่อยู่ใกล้เคียงวัด เมื่อมีงานเจ้าของงานก็จะว่าจ้างทำอาหาร ล้างภาชนะ หรือเตรียมพิธีต่างๆโดยพระอาจารย์ที่ให้ข้อมูลได้กล่าวว่าเรียกว่าคนของวัด ถ้ามีงานวัดพวกเขาก็จะได้ค้าขายแต่ทำในส่วนของวัด ซึ่งบางคนได้รายวัน บางรายเดือน และบางคนได้สิ่งของหรืออาหารแล้วแต่ความเหมาะสมที่จะสมเหตุสมผล เป็นต้น

การศึกษามนุษย์จากแง่มุมของวัฒนธรรม อันเป็นสาระหลักของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนักมานุษยวิทยาศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อบันทึกทำความเข้าใจและอธิบายวิถีชีวิตระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม ระบบการเมือง การรวมกลุ่ม ดนตรี ภูมิปัญญา ภาษา กฎระเบียบและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบและอธิบายความคล้ายคลึงและความแตกต่างของมนุษย์ในสังคมต่างๆทั่วโลก (ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์และวัฒนธรรม, 2559, หน้า 5)

สำหรับปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการทำบุญภายในวัด นั่นคือ การที่พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจเรื่องการเข้าวัดมาทำบุญอย่างถูกต้อง บางคนมีความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับการเข้ามาทำบุญอยู่ตัวอย่างเช่นความเชื่อที่ว่าคนบริจาคเงินมากจะได้บุญมากกว่าคนที่บริจาค่น้อยหรือแม้กระทั่งการที่พุทธศาสนิกชนบางส่วนยังมีความเห็นแก่ตัวในเรื่องการทำบุญดังที่เราพบเห็นได้อยู่บ่อยๆ เช่น การที่พุทธศาสนิกชนบางส่วนยังมีความเห็นแก่ตัวก็ต่างพยายามเบียดเสียดเข้าไปในวัดเพื่อให้ตนนั้นได้ทำบุญกับหลวงพ่ที่มีชื่อเสียงโดยการเข้าไปทำบุญนั้นไม่ได้ช่วยให้จิตใจเกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง (ดุชฎี คนแรงดี, 2549, หน้า 1-2)

สำหรับงานศึกษานี้ ทางผู้จัดทำมุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำบุญของมนุษย์ โดยการศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่าความเชื่อและแนวคิดต่อตัวบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมที่ใช้ในการเลือกทำบุญของมนุษย์ว่ามีเหตุปัจจัยใดในการตัดสินใจเป็นหลัก ที่เสริมสร้างให้ทางสถานที่ทำบุญมีรายได้โดยงานวิจัยเน้นไปทางสถานที่เกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

1.2 นิยามคำศัพท์

ระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ (E-Donation) เป็นระบบรองรับข้อมูลการบริจาคลดหย่อนภาษีของผู้เสียภาษี เพื่อให้ผู้บริจาคจำเป็นต้องเก็บหลักฐานการบริจาคเองเมื่อจะใช้สิทธิลดหย่อนเงินบริจาคทั่วไปและเงินบริจาคเพื่อการศึกษา การกีฬา การพัฒนาสังคม และโรงพยาบาลรัฐ ระบบ e-Donation เป็นระบบที่พัฒนาโดยกรมสรรพากร

พุทธพาณิชย์ คือ กระบวนการค้าขายความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนาโดยใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือพระรัตนตรัย มาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้แสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ กล่าวคือ เป็นการใช้จ่ายเงินเพื่อแสดงออกซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพุทธศาสนา ที่บ่งบอกถึงความใกล้ชิดและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีร่วมกัน ผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การเช่าบูชาพระเครื่อง พระบูชา การทำบุญพระพุทธรูปปางประจำวันเกิด การสักการะพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ ธูป เทียนทอง ที่ทางวัดจัดบริการไว้ให้ เป็นต้น

เริ่มแรกของมานุษยวิทยากำเนิดจากฝั่งยุโรป **มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology)** ส่วนในสหรัฐอเมริกา เรียกว่า **มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology)** ซึ่งมีมุมมองต่างกันแต่ทั้งสองสำนักเริ่มจากความคิดที่จะศึกษาวัฒนธรรมของสังคมที่แตกต่างกันไปจากสังคมตะวันตก (Non Western Culture) เรื่อยมาจนปัจจุบันถือว่ามานุษยวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมทุกด้านของวิถีชีวิต ทั้งความคิด พฤติกรรมและผลผลิตของมนุษย์เกี่ยวกับชีววิทยา สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์กับสัตว์โลกอื่นๆ ความสำเร็จของมนุษย์ความเจริญทางสังคมวัฒนธรรม (ดำรงพล อินทร์จันทร์, นิทรรศการ “มานุษยวิทยา พัฒนา-กาล”, 2561, หน้า 5)

1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อลักษณะของตัวบุคคลต่อการเลือกทำบุญในรูปแบบต่างๆ
- 1.3.2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบร่วมของผู้ที่มาทำบุญที่วัดว่าด้วยปัจจัยใดเป็นเหตุให้มาสถานที่ที่เลือกและปัจจัยใดเป็นเหตุความเชื่อใดที่ให้เลือกทำบุญบริจาคตามกำลังศรัทธา
- 1.3.3 เพื่อศึกษาพฤติกรรมและกรอบแนวคิดต่อผู้ที่ทำบุญและผู้ดูแลสถานที่ทำบุญว่ามีเหตุและผลใดที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำบุญในสถานที่เลือกไปทำกิจกรรมต่างๆ

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

- 1.4.1 สถานที่ทำบุญที่ติดถนนใหญ่หรือใกล้แหล่งชุมชน (ตลาด, ห้างสรรพสินค้า, โรงพยาบาล, มหาวิทยาลัย) เป็นเหตุปัจจัยที่นิยมเลือกในการทำบุญของผู้เลือกทำบุญมากกว่าสถานที่ทำบุญที่อยู่ห่างไกลหรือเข้าไปลำบาก
- 1.4.2 จุดเด่นของสถานที่ทำบุญเป็นเหตุผลหลักที่ดึงดูดผู้คนให้มาทำบุญถึงสถานที่ด้วยความเชื่อและแรงศรัทธาอีกทั้งยังสร้างรายได้ให้แก่สถานที่ทำบุญแบบต่างๆได้อย่างมาก

1.5 ประโยชน์ของการวิจัย

- 1.5.1 เพื่อให้ทราบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อลักษณะของตัวบุคคลต่อการเลือกทำบุญมีผลความเจริญของสถานที่นั้นๆ เช่น บางคนเลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียงด้วยความเชื่อจะทำให้ค้าขายดีส่งผลทำให้วัดนั้นมีรายได้มากแล้วสิ่งของที่ได้รับบริจาคก็มีจำนวนที่เกินความจำเป็นของวัดตรงข้ามกับวัดที่ขาดแคลน เป็นต้น
- 1.5.2 เพื่อศึกษาปัจจัยประกอบร่วมที่ทำให้ผู้คนเลือกมาทำบุญในสถานที่ต่างๆและบริจาคสิ่งของหรือเงินตามความเหมาะสม เช่น เลือกไปทำบุญวัดใกล้บ้านเพราะสะดวกกว่าวัดที่ห่างไกล เลือกทำบุญวัดที่มีโรงเรียนหรือโรงพยาบาล เลือกบริจาคค่าใช้จ่ายต่างๆของทางวัด เป็นต้น
- 1.5.3 เพื่อทราบว่าผู้ทำบุญมีเหตุและผลอะไรในการตัดสินใจไปทำบุญด้วยปัจจัยเงิน เครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆและในส่วนของสถานที่ทำบุญวัด ผู้ดูแลมีการจัดสรรและจัดการกับเครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆและการใช้ปัจจัยเงินในส่วนใดหลายๆของวัด เช่น วัดที่ได้รับเครื่องอุปโภคและบริโภคต่างๆ มากเกินไปจะนำไปบริจาคต่อมูลนิธิและสถานที่ขาดแคลนหรือบุคคลที่ขาดแคลนแล้วแต่ความเห็นสมควรของผู้ดูแลจัดสรร เป็นต้น